

The article presents the scientific-methodical basis of accompanist training of future music teacher. It analyzes scientific works, in which the contents and specificity of accompanist activities are shown.

Key words: *accompanist training, professional training, future music teacher.*

Бондар О.Ю., викладач кафедри англійської мови
Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У КРАЇНАХ ЄВРОСОЮЗУ

Стаття присвячена аналізу, характеристиці та особливостям полікультурної складової професійної підготовки вчителів у країнах Євросоюзу. Автор розкриває поняття полікультурності, зокрема соціокультурної багатоманітності, та її вплив на формування навчального простору в умовах глобалізації; визначає основні особливості підготовки європейського вчителя до роботи в полікультурному суспільстві; робить висновок про доцільність вивчення європейського досвіду з метою його ефективного використання у процесі реформування української системи освіти.

Ключові слова: *соціокультурна багатоманітність, білінгвальне навчання, багатомовність, соціокультурна компетентність вчителя, толерантність.*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. В умовах інтеграційних процесів, що відбуваються сьогодні у світі, перед системою вищої освіти України постають нові завдання, розв'язання яких можливе за умови осмислення та усвідомлення сутності процесів, які протікають у провідних зарубіжних країнах, та того, яким чином система підготовки вчителів країн — членів Європейського Союзу адаптується до змін у суспільстві. Підвищений інтерес науковців та педагогів країн — членів Євросоюзу викликає проблема культурної багатоманітності та відповідно потреба врахування вимог щодо забезпечення рівних можливостей для всіх без винятку школярів в освіті та вихованні. Для України як багатонаціональної країни ця проблема є також актуальною.

Аналіз наукових досліджень, на які спирається автор. Сучасні тенденції підготовки майбутніх педагогів в умовах культурної багатоманітності досліджують як вітчизняні дослідники (І.Д. Бех, О.В. Дубовік,

І.Ф. Лощенова, О.В. Сухомлинська, Н.В. Якса), так і зарубіжні (П. Вебер, О.Н. Джурицький, В. Міттер, Т. Рюлькер). Культурознавчі аспекти підготовки майбутніх учителів розглядають О.В. Волошина, І.А. Зязюн, М.П. Лещенко, О.П. Рудницька, Т.В. Іванова.

Виокремлення аспектів проблеми, які ще недостатньо вивчені.

У дослідженнях вітчизняних науковців велике значення надається національному вихованню, тоді як іншим аспектам морального розвитку особистості студента педагогічного фаху приділяється недостатньо уваги. Проведений аналіз досліджень, які стосуються підготовки вчителів в умовах культурної багатоманітності, свідчить про те, що це питання неповно висвітлене у педагогічній літературі та потребує подальшого пошуку шляхів його вирішення.

Формулювання мети та завдань статті. Мета нашого дослідження — визначити поняття, складові та роль полікультурної складової для якісної підготовки компетентного учителя в умовах процесу глобалізації в країнах Євросоюзу.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих результатів. Питання культурної багатоманітності визнається та вирішується на національному рівні та на інтернаціональних форумах. Воно включає в себе поняття інклюзивного суспільства, де для всіх жителів, незалежно від відмінностей, забезпечуються рівні можливості в рамках атмосфери добрих відносин між групами та громадами без надмірної соціальної напруженості. Основні соціальні й економічні відмінності та дискримінація за ознаками етнічної та класової приналежності, статі, релігії та інвалідності викликають серйозне занепокоєння Ради Європи та мають бути нейтралізовані за допомогою активної національної політики [5, 11].

Культурна багатоманітність є нейтральним терміном, що включає всі відмінності між індивідами і групами. Соціокультурна багатоманітність означає відмінності, зумовлені соціальними чи культурними чинниками, отже, з соціально-культурної точки зору багатоманітність не є нейтральною, а включає проблеми дискримінації та нерівності [5, 12]. Це актуальне питання в освіті, адже, по-перше, вона повинна підготувати конкурентоспроможних фахівців для глобалізованого ринку праці, по-друге, нерівноправна освіта учнів через їхню іншомовність чи належність до іншої культури веде до позбавлення їх громадянських прав. Відтак система освіти повинна адаптуватися до повноцінного сприйняття різноманітності за допомогою диференційованих програм і відповідного викладання. Проблеми різноманітності та нерівності між групами та окремими особами вирішуються за допомогою національного

законодавства і нормативних актів, політичних стратегій, соціальних ініціатив, які спрямовані на врахування потреб усіх соціальних, культурних і релігійних спільнот, забезпечення можливостей для повноцінного розвитку всіх її громадян, незалежно від статусу, світогляду, культурних пріоритетів і вподобань, і протидію маргіналізації та ізоляції, що є неодмінною умовою соціальної єдності й злагоди у демократичному суспільстві [5, 10].

Масова імміграція змінює Європу: сьогодні приїжджі становлять 10 % жителів у більшості країн Старого Світу, а у багатьох містах їхня частка перевищує 30 %. Жителі континенту не могли передбачити, що іммігранти привезуть із собою неєвропейські цінності й культуру. Ще у середині ХХ ст. у Західній Європі фактично не було мусульман, а нині їх кількість сягає 17 млн осіб. Європейські експерти називають різноманітним таке суспільство, яке включає великі спільноти етнічних і культурних меншин. Непорозуміння у такому суспільстві виникають через те, що люди, які приїждять з інших країн, за сучасними поглядами, не зобов'язані змінювати свою культуру, щоб стати громадянами нової держави, на відміну від того, як вважалося раніше [5, 11].

Європа все ще не пристосувалась до дедалі більшого числа іммігрантів і біженців за останні сорок років, тому в епоху глобалізації повага до прав людини та відповідальність держави переходять на інший шабель. Така ситуація є важливою насамперед для системи освіти, зокрема, у зв'язку із загостренням уваги до питання культурної різноманітності, що необхідно врахувати у навчальних програмах. Система освіти не існує в історичному і соціальному вакуумі, вона діє в рамках домінуючої культури з певними політичними поглядами, відносинами, цінностями і нормами. Але ці рамки не статичні, вони постійно змінюються, що стає очевидним, якщо поглянути на нещодавно прийняте законодавство і реформи у більшості європейських країн в галузі освіти і підготовки викладачів, які мають наслідки для учнів з культурних та мовних меншин. Життєво важливим є те, щоб сьогоднішні студенти вчилися ефективно сприймати різні ідеї, цінності, культури, усвідомили зростаючу різноманітність суспільства, важливість виховання толерантного ставлення до подібного плюралізму на користь суспільного розвитку. Не слідувати цьому означає сприяти створенню суспільства, де домінують ворожнеча і міжнаціональні сутічки [1, 5].

Більшість країн світу багатонаціональні і багатомовні, хоча усвідомлення цього факту в деяких країнах відбулося зовсім недавно. Держави — члени Європейського Союзу поступово визнають культурні і мовні права національних меншин. Деякі країни мають довгу історію

багатокультурності, де безліч культур і релігій співіснували протягом століть. Історія взаємодії між культурами часом характеризується мирними відносинами, а часом — антагонізмом і конфліктами, навіть громадянською війною. У деяких країнах, хоча й існують національні меншини, у результаті державотворення була загальноприйнята монокультурна та мономовна орієнтація, заснована на понятті однорідної популяції, часто під впливом домінуючої еліти. У подібних випадках національна єдність і спільність підкреслюється асиміляцією меншин. Поняття «імміграція» та «іммігрант» змінюються з плином часу — від адаптації до національних норм в плані культури, мови, світогляду і загальної поведінки до все більшого визнання прав бути іншими, з акцентом на інтеграцію або включення в плюралістичне суспільство і школу.

Досвід шкіл свідчить про те, що обмежене знання національної мови більшості (як правило, мови, якою проводиться навчання) є причиною низької успішності, труднощів у навчанні, які відчувають на собі учні — представники національних меншин. Водночас діти, у яких мова домашнього користування збігається з очікуваною в аудиторії, мають привілеї у процесі навчання. Саме вчителі та їхні вихованці часто є представниками різних культур з відмінними стилями спілкування, різними уявленнями та цінностями. Це може спричинити непорозуміння та ставити дітей — вихідців із національних меншин у невідгідне становище. Педагоги повинні враховувати цей факт і намагатися полегшити навчання іншомовних учнів. Мова поступово стає питанням, яке розглядається і як інструмент культури, і як ознака ідентичності та приналежності, і як засіб комунікації. Вивчення національної мови (мов) в тій чи іншій країні розглядається як важливий інструмент для здобуття освіти, досягнення успіху в школі і є ключем до отримання доступу до демократичних і соціальних інститутів, що є ознакою успішної інтеграції. У соціальних відносинах спільна мова є інструментом для соціальної взаємодії, обміну досвідом і засобом для створення соціальних зв'язків і довіри [3, 13].

У класах майже кожної країни світу використання декількох мов є скоріше правилом, ніж винятком. Раніше вважали, що нормою є володіння однією мовою і кожна особа має одну (і лише одну) рідну мову. Виходячи з цього, для спілкування і навчання було затверджено одномовні норми. Сьогодні ми знаємо, що стереомовний, багатомовний підхід має більше переваг для загального розвитку і спілкування. Двомовні молоді люди виявляють більшу пізнавальну гнучкість і певну здатність знаходити кілька вирішень проблеми. Той факт, що їм доводиться гратися словами і їхніми значеннями, пришвидшує розвиток поняттєвого

мислення і стимулює творчість. Багатомовність сприяє складнішому розумінню світу. Крім того, якщо діти мають труднощі при вивченні мов, це найчастіше пов'язано не із двомовністю як такою, а із відносинами, що із цим асоціюються, і символічною нерівністю, присвоєною різним мовам [3, 13].

Щоб вирішити проблему, що звідси виникає, не слід обмежувати кількість запропонованих мов, натомість слід заохочувати більш позитивні, більш рівні суспільні відносини. Місце, що відводиться багатомовності, є до деякої міри показником демократичного здоров'я освітніх і суспільних закладів. Але двомовні та багатомовні люди — це більше, ніж просто показник — вони визначають суспільство завтрашнього дня: ще більш багатокультурне, багатомовне й етнічно змішане [3, 14].

Мовна ідентичність і впевненість у своїх силах учнів, які репрезентують національні меншини, будуть зміцнені, якщо їхня рідна мова отримає певне місце у навчанні, тому у деяких країнах були прийняті законодавчі та спеціальні постанови як для задоволення потреб учнів щодо рідної мови, так і для забезпечення можливості учнів оволодіти навичками державної мови для здійснення навчальної діяльності. Водночас у вчителів робота з багатомовними класами викликає великі труднощі, що вимагає коригування програм підготовки вчителів. Різні країни вирішують цю проблему по-різному. Багато країн усвідомили важливість орієнтування на рідну мову дитини. Освіта рідною мовою була визнана важливим базисом становлення особистості, з одного боку, і оволодіння другою мовою, з іншого. Вона також розглядається як необхідний інструмент доступу до навчальних предметів для тих дітей, які погано володіють державною мовою. У деяких країнах мовні (та культурні) меншини мають свої власні школи, відокремлені від загального потоку. Вивчення іноземних мов також досягло нового статусу, який є ключовим для зміцнення зв'язків в Європі і на міжнародному рівні в епоху глобалізації.

У спробах зрозуміти та знайти розв'язання проблеми культурних відмінностей між вчителями та культурно й соціально неоднорідним контингентом учнів дослідники зосереджують увагу на відповідних аспектах педагогічної компетентності вчителів, виділяючи кілька критеріїв для оцінки культурної компетентності вчителя, зокрема таких, як: повага до культурної різноманітності та віра в те, що всі учні можуть добре й ефективно навчатися; знання культурного походження учнів й обізнаність з відповідними культурами; наявність обов'язкового навчального плану для всіх учнів, узгодження змісту, матеріалів, методів

навчання з культурним підґрунтям школярів; урахування культурної багатоманітності при оцінюванні учнів — вихідців з національних меншин. Доцільним є розвиток в учителів культурної компетентності, вміння бути посередником культур, тобто вміти інтерпретувати культурні символи з одного культурного контексту в інший [1, 2].

Важливим є також оволодіння вчителем другою мовою. Білінгвальне навчання — це цілеспрямований процес залучення людини до світової культури засобами рідної й іноземної мов, коли іноземна мова виступає як засіб засвоєння культурно-історичного та соціального досвіду різних країн і народів [3, 12]. Основними завданнями білінгвальної освіти є підтримка та навчання другої іноземної мови. Така програма розвиває почуття власної гідності у дітей — представників національних меншин та гордість за причетність до обох культур.

Вчителі повинні вміти аналізувати свої очікування щодо учнів та пам'ятати, що багатокультурна ідентичність учнів впливає на очікування вчителя. На цій підставі вони зможуть мінімалізувати різницю в очікуваннях у своїй професійній діяльності. Діти завжди відчувають очікування педагога не лише під час спілкування з ним, але й у невербальній формі — у погляді, посмішці, недовірі й інших формах. Для того щоб виявити завзятість і наполегливість у навчанні, школяр повинен мати сильний зовнішній мотив, яким можуть стати очікування вчителя щодо його успішності.

Багатоманітність у соціальному контексті включає в себе зростання довіри, поваги і визнання, що вимагає від учителів здобуття спеціальних знань, які можуть сформувати основу розуміння культурної та соціальної різноманітності, і навичок, що готують їх до вирішення конфліктів, та вміння працювати з подібними класами. Школа розглядається як ідеальне громадське місце для поширення демократичних ідей і є інструментом, що може послабити соціально створені відмінності, оскільки всі діти і молоді люди є частиною системи шкільної освіти. Таким чином, школа у європейській перспективі — це важлива арена для культурного та соціального обміну і навчання. Школа є загальною основою для обміну досвідом у вирішенні питання багатоманітності та поліпшення становища груп, які зазнають дискримінації. Крім того, освіта в більшості країн є найважливішим інструментом боротьби з нерівністю і за поліпшення рівня життя учнів у майбутньому. Вчителі, що працюють у країнах ЄС, виховують своїх учнів як майбутніх громадян національних держав та єдиної Європи у цілому. Вони працюють у національному контексті, який вимагає формування національної ідентичності і, разом з тим, повинен слугувати базою для

формування транснаціональної свідомості в рамках європейської спільноти. «Європейський вимір», що став невід'ємною складовою змісту освіти на всіх її етапах, повинен слугувати встановленню балансу між національними та транснаціональними цінностями в освітній політиці країн регіону [6, 15].

Висновки, рекомендації, перспективи подальших досліджень.

Слід зазначити, що формування полікультурної та професійної компетентності педагогів, їх толерантної свідомості та поведінки, готовності до білінгвальної освіти, вміння бути посередником культур має важливе значення для підготовки у ВНЗ майбутніх учителів до діяльності в просторі культурної багатоманітності.

Вищевикладене доводить, що вивчення формування світового освітнього простору крізь призму глобалізації сприяє максимально ефективному проведенню реформ, зумовлених потребами сучасної та майбутньої школи, на теренах вітчизняної освіти.

В умовах багатонаціонального середовища України система освіти повинна бути спрямована на формування особистості, готової до міжкультурної взаємодії, що передбачає сприйняття культурного плюралізму, здатність орієнтуватися в складному соціокультурному просторі, толерантність, позитивне ставлення і почуття поваги до людини незалежно від її національного походження.

Відтак ефективний досвід реформ освіти в країнах Євросоюзу потребує більш ґрунтовного вивчення з метою його раціонального використання в процесі реформування української вищої освіти.

ДЖЕРЕЛА

1. Волик Л.В. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до полікультурного виховання учнів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Л.В. Волик. — К., 2005. — 20 с.
2. Дорохова В.И. Поликультурные аспекты подготовки учителя начальных классов / В.И. Дорохова, А.А. Ткачук // Развитие личности в поликультурном образовательном пространстве : сб. материалов Междунар. конгрессу «IV Слов'янські педагогічні читання». — Черкаси, 2005. — С. 223–225.
3. Мішлін Р. Дискусійні питання політики полікультурної освіти, тренування і навчання / Рей Мішлін // Рада Європи: «Проект концептуального документа з полікультурної освіти». — 2008. — 23 с.
4. Якса Н.В. Полікультурний зміст педагогічної підготовки майбутнього вчителя / Н.В. Якса // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. — 2005. — № 25. — С. 270–274.

5. Council of Europe. Policies and practices for teaching sociocultural diversity. Survey's report on initial education of teachers on socio-cultural diversity. — 2008. — 65 p.
6. Council of Europe. Policies and practices for teaching sociocultural diversity — A framework of teacher competences for engaging with diversity. — 2010. — 173 p.
7. Council of Europe. Policies and practices for teaching socio-cultural diversity — Concepts, principles and challenges in teacher education, (Volume 2 in the project series). — Strasbourg : Council of Europe, 2009. — 58 p.

Статья посвящена анализу, характеристике и особенностям поликультурной составляющей профессиональной подготовки учителей в странах Евросоюза. Автор раскрывает понятие поликультурности, в частности социокультурного многообразия, и ее влияние на формирование обучающего пространства в условиях глобализации; определяет основные особенности подготовки европейского учителя к работе в поликультурном обществе; делает вывод о целесообразности изучения европейского опыта с целью его эффективного использования в процессе реформирования украинской системы образования.

Ключевые слова: *социокультурное многообразие, билингвальное обучение, многоязычие, социокультурная компетентность учителя, толерантность.*

The article is devoted to the analysis, characteristics and peculiarities of the multi-cultural constituent of teacher training in the countries of the European Union. The author highlights the notion of socio-cultural diversity and its impact on learning environment in the framework of the process of globalization, identifies the main peculiarities of effective training of European teachers for work in multi-cultural society; finds out expediency of European experience study for its effective use in the process of reformation of Ukrainian educational system.

Key words: *socio-cultural diversity, bilingual teaching, multilingualism, socio-cultural competence of a teacher, tolerance.*